

За горами, за лісами проживав могутній король. А був він удівець, бо ж дружина його давно вмерла, королеві ж полишила три доньки.

Був цей король уже чоловік старший, підтоптаний, мав зовсім сиву голову, в кістках крутив йому гостець[36], спина не хотіла випростуватись, і ледве-ледве човгав він по своїй палаті. Отож, сподіваючись, що вже незабаром прийде до нього смерть, день і ніч він думав: котрій із трьох доньок передасть він своє королювання? І впало йому на думку довідатись, котра з трьох князівен найдужче його, старого батька, любить та котра з них найліпше зуміє йому те сказати й виявити.

Коли були всі разом, король промовив до них:

— Дівчатка мої любі! Задумав я, що буде по мені королевою в нашому королівстві та з вас, що мене найбільше любить. Так, отже, майте це на увазі.

— Татусю,— враз на це озвалась найстарша донька,— я люблю вас дужче, як золото з усього світу! — Й вона палко поцілувала його в руку.

— Добре ти сказала, доню,— відповів старий король.— Дуже добре! Бо ж що є дорожче за золото, за яке можна все собі купити?! Бачу, що ти варта королівського трону.

Але не встиг і докінчити, як впала перед ним навколішки середульша, притулилась до його колін та й каже:

— Таж ви самі, татусю, знаєте, що люблю вас більше за себе саму!

— Спасибі, спасибі тобі, донечко! Дуже добре ти сказала. Бачу, що й ти варта бути королевою.

Тим часом наймолодша донька, Маруся, поки сестри лащились до батька, приправляла татові снідання, бо ж було це зранку й король ще нічого не їв.

От обернувся король до Марусі та й питає:

— А ти що ж, доню, нічого мені не скажеш? Чи дуже ти мене любиш?

Маруся тримала в руці солянку з сіллю й, показуючи її королеві, жартома промовила:

— Люблю вас, тату, як сіль!

— Як?.. — насупився король.— Як сіль?

— Ах, ти негідна! Ах, ти нечемна! — закричали на неї старші сестри.— От так ти шануєш нашого татка?!

— Еге ж, еге! — розгнівався й король.— Видиш, як ти шануєш свого тата!.. Як сіль!.. Чи бач? Так йди ти від мене геть, дочко невдячна! Йди собі в світи, щоб і очі мої тебе не бачили й вуха мої про тебе не чули. Відтепер у мене є тільки дві доньки. Ти ж могла б стати королевою тільки тоді, як сіль стане дорожча за золото. Пішла собі геть!

Зажурилась жартівлива Маруся. Посмутніла й не похвалила сама себе, що не до речі пожартувала. Але не нарікала, не плакала. Взяла трохи їжі та одежі в мережану хусточку й подалася з палати в широкі світи. Пішла струнко, рівною ходою, не оглядаючись на дотепи та глузування старших сестер, що дивились за нею з вікна. А як не стало її видно на шляху, старші сестри, розрадувані[37], що не буде потреби ділити своє королювання з Марусею, побігли до татка, крутилися біля нього та ластились і все запевняли його, що й не знають, як вони його люблять.

А тим часом кожна почала про себе думати: "Ну, добре ж, що третьої суперниці збавились, але ж і вдвох нема як королювати! Королевою мусить бути лише одна. А та одна — це тільки я!"

І так вони почали одна одній заздрити, одна на одну злоститись та одна на одну й старому батькові різні злі речі наговорювати. А король все дужче старівся, сварки дочок його дратували. Бачив-бо він, що, хоч і гарні слова вони йому говорили, але ж не про нього, лиш про себе дбали. Одна тільки про прикраси та оздобу думала, друга все женихів виглядала...

А третя, Маруся... А Маруся, коли вийшла з батьківської палати, то за містом вступила в старезний великий ліс. І скільки вона далі не йшла, все довкола неї ліс та ліс. Вже їй їсти схотілось, вже й вечір почав заходити, вже споночіло, а довкола все той самий ліс. І не знає бідна Маруся, що їй робити, що їй казати.

Та як вийшла на прогалину, де ще було трохи світла, побачила зненацька малюсінького старенького дідуса, що з ліхтарчиком стояв під великим дубом. Маруся привітала чемно малюка, а він і собі ласкаво поздоровкався та й питає:

— А куди ж це ти, моя бідна Марусенько, тепер помандруєш?

— І сама не знаю,— говорить Маруся.— Не маю де й притулитись, дідусеньку!

— Ну,— на це їй дідок,— коли вже тобі нема місця в білому світі, то йди до мене на службу. Нелегка буде робота, та якось — Бог допоможе — справишся, ще й не буде тобі зле, коли шануватимешся. Бо ж хто робить, за тим і доля ходить.

— Та я б радніша, дідусеньку милий, все, що скажете, робити. Тільки ж вся моя біда в тім, що я — княжна, тож не вмію я нічогосінько робити й

на жодному господарстві не розуміюсь. Ані за холодну воду не вмію взятись!

— Ну, там вже побачимо. Здається, служба буде трохи інша, як ти гадаєш. Та ходи за мною!

От приходять вони до красної палати: така, як малюночок, стоїть у глибокій ущелині, серед високих скель. І оце тільки вони підійшли, вибігла їм назустріч сила-силенна малесеньких чоловічків з довгими білими бородами. Світили їм на доріжку ясними смолоскипами, вітали їх радісно, й Марусю — зокрема. І так Марусі стало відразу приємно, немов вона побачила радісний, чарівний сон. Бо ж таки й справді ще зроду такої краси, як цей замок, не доводилось їй бачити й з такими ласкавими дідусиками стрічатись.

І таки дійсно дуже добре з нею тут всі поводитись. Шанували, як королівну, праці ж мала вона тільки й усього, що по обіді для тих малих чоловічків лісових на арфі[38] грати, а потім вишивала й гаптувала золотом і сріблом. І це не було нудно, бо ж милі карлики тоді розповідали їй чудові казки. Так і минав безжурний час.

А в старого короля сталась предивна біда: раптом спорожніли соляні копальні. Спочатку люди їли ту сіль, що була в запасі, потім викупили все по крамницях, але з часом цілком забракло солі в цілому королівстві. Та придворні, щоб старого короля не засмучувати, про це мовчали, так що він і не знав, яке лихо сталось. Тільки ж одного дня, коли були королівські іменини, запросили його доньки багато-пребагато знатних гостей, а кухарям веліли приправити найпишнішу вечерю. Не було вже як кухарям замовчувати далі, що в королівстві нема солі. Тож прийшов найстарший кухар, вклонився королівнам до землі та й каже:

— Така й така річ. Не можна робити вечері, бо нема ані дрібочки солі.

Розгнівались княжни, кричали, каблучками стукотіли, а потім побігли до короля, розповіли йому, як і що, й почали ж йому самому дорікати, що він про своє королівство зовсім не дбає, коли допустив, щоб таке нещастя сталося.

— От тобі,— говорять,— добре королівство, коли в ньому нема чим і шматка хліба посолити! Над чим же ми будемо тут королювати?

Та поки доньки з батьком сварились, вже й гості почали з'їздитись. А як прийшов час, почали гості за столи сідати, слину ликати[39], бо ж сподівались, що бодай у короля наїдяться чогось солоненького. Та ба: помилились! Бо ж, хоча столи вгинались під усякими дуже смачними на вигляд стравами, однак, як тільки хтось до тієї чи іншої страви язиком діткнувся, так враз і скривився: все було мляве, несолоне! Бр-р-р! Так посиділи, посиділи сумні гості за столами й, нічого не ївши, з порожніми шлунками й додому поїхали. А сестри-княжни аж плакали зі злості й осудовиська, однак нічим лиху зарадити не вміли.

А по цілому королівству зростала біда. Люди, не маючи солі, почали нездужати, ставали беззубі, а дехто то й умирав. Почався в королівстві неспокій, почали люди й на короля, й на його доньок ремствувати, почали говорити, що треба їм іншого королівського роду, що не дозволить своїм людям так за ніщо-прощо загинати!

А Маруся, живучи в глибокому лісі, нічогісінько про все те й не знала. Солі там було досить, так як і води. Всі їй годили, всі послугували та розважали. А все ж таки часами находив на неї сум, як згадувала свого старенького татка, що його так любила. І гірко їй було, що саме її, яка найдужче любила тата, вигнав він з палати. Аж одного дня прийшов до неї замковий дідусь та й говорить:

— Не журися, королівно мила, приходить твоєму суму кінець. Перебула ти тут найгірший час, а тепер візьми оцю новеньку торбиночку та й іди до свого татка-короля. Перепроси його за свій недоречний жарт

та й віддай йому те, що буде в твоїй торбинці. Ось побачиш, як він зрадіє та як ласкаво тебе привітає, коли вглядить, що ти йому принесла. Так до побачення!

Попрощалась Маруся з милим дідусем, подякувала вона й усім лісовим чоловічкам та й пішла тією дорогою, яку вони їй показали. Одначе спочатку не пустили вони її саму. Ні, довго-довго її урочисто проводжали, аж довели до таких скель, між якими була велика темна печера. Присвітили чоловічки в тій печері своїми смолоскипами, й пішла за ними Маруся під землю. Довго йшли темними й кривими хідниками, аж нарешті увійшли у велику білу, мов снігову, залу. Стіни її блищали, як срібло, зі стелі висіли великі кришталеві оздобы, а підлога була така прозора, як крига на річці на Водохрещі. І взяли лісові чоловічки від Марусі порожню торбиночку й наклали туди повно білого порошку, що нашкрябали зі стін зали.

— Оце,— кажуть,— панночко, наш тобі подарунок. Є це сіль. Ліпшого нічого ми не маємо й нічим віддячити тобі за твою музику не можемо. Прощай і будь здорова та весела!

І з цими словами зникли.

Довго йшла потім Маруся. Надвечір, як зголодніла й втопилася, спинилась біля одної хатинки й попросила Христа ради нічлігу. В хатині була сама жінка з малими діточками. Сумно вона подивилась на подорожню та й говорить:

— Та що переночувати! То пусте, дуже прошу. А от біда, що не можу тобі нічого на вечерю дати. Власне, я маю й хліб, і яйця, й цибулю, та яка з того користь, коли ми всі вмираємо на тій їжі без солі!

— Без солі? — здивувалась Маруся.— Таж я маю солі досить на всіх вас. Беріть, скільки хочете: ось повна торбинка!

От зраділа жінка! От розтанцювались її діточки! Таж ніколи б їх жодне золото так не розрадувало, як та звичайнісінька біла солоня сіль! Солили все, аж біле ставало, а потім вибігли з хати й почали всім хвалитись, що їли сіль. Й почали до тієї хати, де була Маруся, зголоднілі на сіль люди валом валити, щоб хоч лизнути раз солі. І які ж вони були щасливі, що подорожня кожному роздавала сіль пригорщами. Бо ж дістала вона в дарунок не звичайну торбинку, а таку, що з неї не можна було вибрати солі.

Як пішла ж вона другого дня далі, то слава, що вона несе з собою сіль, вже поперед неї бігла. І з усіх зустрічних сіл виходили навпроти неї люди, вітали, просили, дякували, що врятувала вона їх від біди й смерті. Так і прийшла Маруся з цілим походом до палати короля.

Та не штука була до палати дійти: була велика штука в кімнати до рідного татка доступитись! Король був тяжко хворий, і вартові на дверях навіть слухати не хотіли, щоб якась подорожня заброда могла його турбувати. Але Маруся була не з полохливих.

— Як же ж ви можете мене до короля не допустити, коли я принесла для нього чарівні ліки, від яких він враз одужає?! — спиталась вона вартових.

— Ну, то б так і відразу казала! — промовив тоді начальник варти.— Тільки ж йому бракує не чарівних ліків, а лише звичайної солі.

— Так саме про сіль я й говорю! — озвалась Маруся.— Оце ж маю її повну торбинку!

Як почули про це вартові, всі разом так і дременули до старого короля, бо ж кожен хотів сказати перший про те, що в палаці є сіль. Та ще вони не добігли до королівського ложа, як їх нагнав кухар з мискою, повною м'яса. А тим часом начальник варти вскочив прожогом до короля, впав навколішки перед його ліжком й закричав несамовито:

— Сіль! Сіль!

І крикнув так, що всі коти, які лежали по канапах, позадирали з переляку хвостики та хто куди так і повтікали з палати. А старий король чи то з радості, чи з того гармидеру аж трохи примлів. А коли прокинувся, то й промовив тихим голосом:

— А де ж ви взяли солі?

— Принесла,— кажуть,— молода подорожня.

— Покличте ж її сюди, хай я їй подякую,— звелів король.— Та ще як подякую, бо ж знаю я, що сіль є дорожча за всі скарби світу!

А коли привели до нього вбого зодягнену подорожню, нагадала вона йому його наймолодшу доньку. Й зітхнув король:

— От подібна на цю була й моя люба Маруся! Так, вона дійсно любила мене, коли казала, що любить, як сіль.

— Та це ж, таточку любий, я й є! — озвалась Маруся й кинулась королеві на шию.— Яка я щаслива, що можу вам доказати свою любов.

Тоді старий король заплакав теплими, хоч і несолоними слізьми, з'їв посолену печеню, що приніс її кухар, обтер свою довгу бороду, поцілував ще раз любу доньку та й говорить:

— Так отже будеш ти тепер замість мене єдиною королевою в моєму королівстві!

[36] Гостець — ревматизм.

[37] Розрадувані — зраділі.

[38] Арфа — щипковий музичний інструмент, що має форму трикутної рами із струнами.

[39] Ликати — ковтати.